

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЛЦДН у м. Могилів-Подільський
(місто знаходження НКП)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.
В.М.Боронос
« ____ » _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

НА ТЕМУ:

Роль кредитування в діяльності підприємств

Освітній рівень “Бакалавр”

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Керівник роботи:

(підпис)

І.Й.Плікус

(ініціали, прізвище)

Студент:

(підпис)

А.О. Вітюк

(ініціали, прізвище)

Група:

ФДН-61мп

Суми
2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, проф.

_____ В. М. Боронос

« ____ » _____ 2020 р.

**ЗАВДАННЯ
до дипломної роботи**

Студент (-ка) групи Фдн-б1мп інституту ЦЗДВН _____
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Вітюк Анастасія Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема роботи: Роль кредитування в діяльності підприємств

Затверджено наказом по СумДУ № _____ від « ____ » _____ 2020 р.

Термін здачі студентом завершеної роботи « ____ » _____ 2020 р..

Вихідні дані до роботи: законодавчо-нормативні акти, публікації в періодичних виданнях, монографії, підручники

Зміст основної частини роботи (перелік питань, що підлягають розробці):

- особливості кредитного забезпечення діяльності підприємств у сучасних умовах
- аналіз впливу параметрів банківського кредитування на параметри економічного розвитку
- моделювання впливу банківського кредитування на економічний розвиток
- перспективи розвитку кредитного забезпечення підприємств

Дата видачі завдання: « ____ » _____ 2020 р.

Керівник дипломної роботи: к.е.н., доцент Плікус І.Й.

(підпис)

Завдання прийнято до виконання « ____ » _____ 2020 р.

(підпис)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота : 32 стор., 3 табл., 2 формули, 19 джерел.

Об'єкт дослідження – система кредитного забезпечення підприємств України у сучасних умовах

Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають в процесів кредитування підприємств.

Мета роботи - вивчити стан кредитування реального сектору економіки України та виявити проблеми, що впливають на рівень ефективності забезпечення кредитами економіки.

Методи дослідження, що використовуються при аналізі впливу банківського кредитування на розвиток реального сектора економіки в умовах економічної нестабільності - аналіз та синтез, метод порівняння, економіко-статистичний, математичний, групування та моделювання, табличний та графічний .

Структура роботи. У першому розділі роботи проведено аналіз особливості кредитного забезпечення діяльності підприємств у сучасних умовах

У другому розділі роботи проведений аналіз поточного стану банківського кредитування економіки України та моделювання впливу банківського кредитування на економічний розвиток.

У третьому розділі роботи розглянуті перспективи розвитку кредитного забезпечення підприємств, а саме досліджені можливості застосування гібридних інструментів інструменти мезанінового (бриджевого) фінансування та пропозиції щодо удосконалення кредитування підприємств

КРЕДИТУВАННЯ, ФАКТОРИ КРЕДИТУВАННЯ, ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК , ГІБРИДНЕ ФІНАНСУВАННЯ БРИДЖЕВИЙ КАПІТАЛ, МЕЗАНІНОВЕ ФІНАНСУВАННЯ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1 ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	8
2 АНАЛІЗ ПЛИВУ ПАРАМЕТРІВ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НА ПАРАМЕТРИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	11
2.1 Аналіз поточного стану банківського кредитування економіки України.....	11
2.2 Моделювання впливу банківського кредитування на економічний розвиток.....	14
3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ	18
3.1 Інструменти мезанінового (бриджевого) фінансування	18
3.2 Пропозиції щодо удосконалення кредитування підприємств.....	23
ВИСНОВКИ.....	29
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	31

ВСТУП

Розвиток ринкової економіки в Україні посилює увагу економічної науки до всіх складових ринкових відносин. Сьогодні найактуальнішим аспектом є розробка нових концептуальних основ кредитних інструментів розвитку реальної економіки. Кредит як економічна категорія має не лише внутрішню сутність, що виявляється в його структурі, законах руху, формах та видах, але також активно взаємодіє із зовнішнім середовищем та стимулює процес розширеного відтворення.

Рух позичкового капіталу між суб'єктами господарювання на національному та міжнародному рівнях відбувається у різних формах, використовуючи різноманітні інструменти кредитування - форми надання суб'єктам господарювання позикових фінансових ресурсів для фінансування реального сектора економіки, що реалізуються за допомогою механізму кредитного ринку. Реальний сектор економіки повинен мати такі інструменти кредитування, які забезпечували б загальне відтворення економіки та безперервність ділового циклу. Основними інструментами банківського кредитування для розвитку реального сектора економіки є споживчі кредити, позики суб'єктам господарювання, іпотечні кредити, лізинг, факторинг та франчайзинг. Основне призначення таких інструментів - запобігання перебоїв у сфері суспільного виробництва та взагалі економічного відтворення.

Кредитна діяльність сучасних комерційних банків досить різноманітна і включає різні форми та види позик, що надаються юридичним чи фізичним особам для отримання доходу, а також банківські послуги кредитного характеру. Однак фінансова нестабільність, під якою потребує економіка України, потребує ретельного аналізу ситуації для розробки механізмів забезпечення відновлення економічного зростання та нормального функціонування фінансового сектору.

Незважаючи на значні досягнення вітчизняних та зарубіжних вчених, існує низка питань, пов'язаних із пошуком механізмів з метою підвищення ефективності банківського кредитування реальної економіки з метою

пожвавлення економічних процесів та стабілізації ситуації в Україні в поточній ситуації. умови. Система оцінки ефективності використання кредитних інструментів піску шляхів її вдосконалення для забезпечення розвитку реальної економіки в умовах останніх викликів та загроз потребує подальших науково-методичних розробок. З огляду на це, існує подальша наукова робота в напрямку поєднання теоретичних розробок з математичними інструментами щодо аналізу кредитної діяльності вітчизняної банківської системи, використання методів економіко-математичного моделювання для кількісної оцінки кредитних факторів, які впливати на розвиток реального сектору та визначати напрямок забезпечення його динаміки.

Мета роботи - вивчити стан кредитування реального сектору економіки України та виявити проблеми, що впливають на рівень ефективності забезпечення кредитами економіки.

Завдання поставлені для досягнення мети роботи:

- Дослідити роль банківського кредитування у сучасних умовах
- Встановити основні фактори розвитку банківського кредитування та їх вплив на параметри економічного розвитку
- Здійснити регресійний аналіз та побудувати модель що визначає вплив банківського кредитування на економічний розвиток
- Розглянути можливість застосування гідридних методів фінансування діяльності підприємства
- Запропонувати перспективні шляхи розвитку кредитного забезпечення діяльності підприємств у сучасних умовах

Предмет дослідження – економічні відносини, що виникають в процесів кредитування підприємств.

Об'єкт дослідження – система кредитного забезпечення підприємств України у сучасних умовах.

Методи дослідження, що використовуються при аналізі впливу банківського кредитування на розвиток реального сектора економіки в умовах економічної нестабільності - аналіз та синтез, метод порівняння, економіко-

статистичний, математичний, групування та моделювання, табличний та графічний.

Структура роботи. У першому розділі роботи проведено аналіз особливості кредитного забезпечення діяльності підприємств у сучасних умовах

У другому розділі роботи проведений аналіз поточного стану банківського кредитування економіки України та моделювання впливу банківського кредитування на економічний розвиток.

У третьому розділі роботи розглянуті перспективи розвитку кредитного забезпечення підприємств, а саме досліджені можливості застосування гібридних інструментів інструменти мезанінового (бриджевого) фінансування та пропозиції щодо удосконалення кредитування підприємств

1 ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Однією з головних проблем впровадження економічних реформ в Україні, спрямованих на подолання кризи в реальному секторі економіки, є створення банківської системи, яка потребує грошових стимулів для економічного зростання та розвитку малого та середнього бізнесу.

Саме малі та середні підприємства створюють більшу частину валового внутрішнього продукту в країнах з розвиненими ринковими відносинами за рахунок таких переваг, як портативність, здатність швидко адаптуватися до змін попиту клієнтів, гнучкість, раціональна організаційна структура, ефективність у розробці нових продукція невеликими партіями, низькі експлуатаційні витрати показали свій високий потенціал у наданні можливостей подолання світової фінансової кризи, забезпечення зайнятості населення та сприяння росту виробництва

Слід розуміти, що завдяки залученню широкої громадськості малий та середній бізнес у країні сприяє розширенню соціальної бази реформ і, таким чином, служить активному формуванню суспільства середнього класу, відкриває простір для вільного вибору економічної діяльності, послаблення соціальної напруженості та демократизацію ринкової економіки.

Сьогодні однією з головних проблем малого та середнього бізнесу в Україні слід вважати суттєве обмеження фінансових та матеріальних ресурсів для виконання цього завдання, змушуючи бізнес шукати якісно нових підходів, схем та механізмів фінансової підтримки своїх проєктів. Таким чином, в умовах гострої нестачі державних коштів, які могли бути спрямовані на розвиток реального сектора економіки, а також неможливість активного зовнішнього запозичення через обмеженість ресурсів на зовнішніх фінансових ринках через фінансово-економічну кризу, механізми банківського кредитування такого типу виходять на перший план у забезпеченні ресурсами малих та середніх підприємств. Тож сьогодні, насамперед, банківський кредит

може відкрити нові можливості реалізації проектів підприємців та досягти успіху в бізнесі.

Однак на практиці низка труднощів, що супроводжують організацію банківського кредитування малого та середнього бізнесу, досить суттєво гальмують розвиток цього сектора національної економіки без можливості реалізації її потенціалу у подоланні негативних наслідків фінансової кризи. Крім того, ці труднощі стосуються і бізнесу, і банківських установ.

Для підприємців такою проблемою є високі процентні ставки, короткий термін погашення, відсутність або відсутність основного капіталу для малих підприємств, обмежена пропозиція кредитів для малого бізнесу та відсутність конкурентного ринку кредитних послуг, складність та довговічність процедури отримання банківська позика.

Для банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні вкрай важко через високий рівень економічного ризику, що практично виключає можливість довгострокових інвестицій. Малі та середні підприємства в основному утримують в обігу майже весь свій капітал, будучи надзвичайно чутливими до негативних наслідків процесу адаптації України до умов відкритої економіки. Тому в сучасній економічній нестабільності малі підприємства віддають перевагу швидкій оборту, а тому втрачають інвестиційну привабливість як для вітчизняного, так і для іноземного інвестора.

Не слід забувати про особливості малих та середніх підприємств, які суттєво обмежують їх умови ефективної співпраці з банківськими установами для організації кредитування. До них, зокрема, можна віднести:

- відсутність довгострокової кредитної історії на підприємстві, що значно підвищує рівень кредитного ризику для банку;
- тіньовий характер деяких аспектів багатьох підприємств через приховування фактичних сум доходу та заробітної плати;
- малий бізнес, що ускладнює оцінку стану банку; незрозумілі та недостовірні заяви, які не відображають належним чином фінансові результати виробничої та господарської діяльності;

- відсутність або відсутність безпечних і ліквідних активів, які можуть слугувати заставою отриманого кредиту.

Поєднання цих факторів призводить до відносно високого ризику банків при кредитуванні малого та середнього бізнесу, що визначає відносно низькі відсотки банків у реалізації кредитів під час цієї економіки.

Для підвищення ефективності кредитування комерційних банків необхідно створити здорову інформаційно-аналітичну підтримку. Тому що навіть найдосконаліший метод аналізу позичальника чи оцінка ризику не дає достовірних результатів, якщо оригінальна інформація не є достовірною або повною [4, с. 36]. Шляхи вирішення цієї проблеми - поживлення кредитних бюро та запровадження відкритої, прозорої звітності малого та середнього бізнесу.

Крім того, важливою сферою активізації банківського кредитування малого та середнього бізнесу є створення гнучкої системи гарантій, яка відкривала б можливість кредитування сектору. Ці гарантії можуть бути надані як банками, запровадивши гарантії продажів як форми інвестування для отримання прибутку, так і іншими зацікавленими організаціями, включаючи спеціалізовані фонди чи інші установи для підтримки малого бізнесу, та державні та муніципальні органи для тих МСП, які працюють у соціально важливих галузях економіки, що бере участь у виконанні державних замовлень, виконує діяльність регіональних напрямків соціально-економічного розвитку.

2 АНАЛІЗ ПЛИВУ ПАРАМЕТРІВ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НА ПАРАМЕТРИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

2.1 Аналіз поточного стану банківського кредитування економіки України

Банківська система є найбільшим кредитором реальної економіки в Україні, а банківське кредитування відіграє важливу роль у задоволенні потреб реального сектора економіки (поряд з інвестиціями та державною підтримкою) та споживчих потреб населення у додатковому фінансуванні. Однак дисбаланс між попитом і пропозицією на ринку для банку кредитування призводить до криз у всій економічній системі і стає фактором уповільнення процесу її відновлення. Зрештою, протягом тривалого часу у вітчизняній банківській практиці переважає короткострокове кредитування, тоді як частка середньо- та особливо довгострокових позик низька, позика в основному використовується для покриття дефіциту оборотних коштів та мало впливає на структурні зміни, підвищення науково-технічного рівня виробництва, конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках [8, с. 56].

Таким чином, для переміщення тимчасово вільних коштів через механізм кредитного ринку його суб'єкти використовують відповідні інструменти, які через свою кредитну природу отримали назву кредитних. Виходячи з того, що "кредитний інструмент" є невід'ємною частиною фінансового інструменту, він значною мірою відображатиме форми руху позикового капіталу між суб'єктами реальної економіки. У той же час слід зазначити, що в кредитній політиці, а саме на етапі розвитку кредитних продуктів, доцільно використовувати термінові види позик, а на стадії їх продажу вони стають відповідними інструментами, через що відбувається перерозподіл ресурсів від кредиторів до тих, хто їх потребує.

Для аналізу стану банківського кредитування реального сектора розглянемо стан банківського ринку: за офіційними даними НБУ станом на 1 січня 2019 року в Україні було 96 банківських установ, тобто на 21 одиницю менше, ніж за рік раніше, з них 37 - банки з іноземним капіталом. Це пов'язано

з ліквідацією фінансово нестабільних банків та відтоком іноземного капіталу з банківської системи України. У цей період знижується активність банків з іноземним капіталом на ринках роздрібної торгівлі та відбувається їх переорієнтація на корпоративний сегмент; Крім того, деякі банки покинули український банківський ринок через неефективну ділову атмосферу [9].

На внутрішній ринок банківських позик суттєво вплинула політична та економічна ситуація. У зв'язку з цим окремі банки практично припинили кредитування, сумніваючись у довгостроковій платоспроможності потенційних позичальників. Однак значна кількість банків України активно займається кредитуванням фізичних осіб для споживчих потреб (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Кредити, надані українськими банками у 2014-2018 тис. грн

Показники	Станом на					Темп приросту у 2014, %
	2015	2016	2017	2018	2019	
Надані позики	815327	911402	1006358	965093	1005920	123,38
позики, надані фізичним особам, у тому числі	609202	698777	802582	786918	847092	139,05
короткострокові	255865	293486	342610	334770	360014	140,07
довгострокові	353337	405291	459972	452148	487078	137,85
частка кредитів, наданих суб'єктам господарювання	75	77	80	82	84	112
позики, надані фізичним особам, у тому числі	161775	167773	179040	152971	157385	97,28
короткострокові	134273	142607	155765	130815	134564	100,22
довгострокові	27502	25166	23275	22156	22821	82,98
частка позик фізичним особам	25	23	20	16	16	64

Джерело: складено авторами на основі даних Національного банку України [9].

Отже, обсяг кредитів, виданих на початок 2019 року порівняно з початком 2015 року, збільшився більш ніж на 23%, склавши 1,005 920 млн грн. Крім того, станом на 1 січня 2019 року кредити суб'єктам господарювання зросли порівняно з попереднім 2018 роком так само, як у 2015 році зросли на

39, 05%. У той час як позики фізичним особам зростали порівняно з 2018 роком, тоді як порівняно з 2015 роком вони зменшилися приблизно на 3%.

Серед позик, наданих економіці, найбільша частка належить позикам юридичним особам. За досліджуваний період кредити юридичним особам становили в середньому 80% від їх загального обсягу. Проведений аналіз за даними НБУ виявив, що різке зростання використання кредитів підприємствами відбулося у 2016 та 2018 роках, їх частка на 01.01.2016 р. становила 76,7% від загального обсягу кредитів, наданих банками України. Найменший приріст обсягу таких позик відбувся у 2015 році - 28295.0 млн. грн., Або 4,7% порівняно з 2014 роком.

Таким чином, короткострокові позики для підприємств вигідніші, а банки, в свою чергу, не мають достатньо вільних фінансових ресурсів для надання довгострокових інвестиційних позик реальній економіці.

Ця ситуація характеризує зростання фізичного обсягу кредитування, тоді як відносна величина відносно ВВП, як правило, не має чіткої тенденції, зрештою, до 2016 року спостерігається збільшення, а потім зменшення, у 2018 році, частки позик у ВВП зменшився порівняно з 2016 роком на 22, 02%, а з 2014 року - на 15, 66%.

Ці розриви зумовлені зростанням ВВП та зниженням кредитних ставок банками, ВВП у 2018 році збільшився на 403723, 56 млн грн, а обсяг виданих позик зменшився на 3845, 24 млн грн. Однак зниження кредитної активності банківських установ минулого року визначається насамперед зосередженням банків лише обмеженої кількості надійних клієнтів, які сумлінно виконували б свої зобов'язання під час кризи, щоб захистити себе від появи проблемних кредитів.

Що стосується активів банківської системи України, то вони протягом 2016 року досягли найбільшого розміру за грошима. Надалі чітка динаміка активів недоступна у грошовому вираженні, тоді як у відсотковому вираженні активи відносно ВВП почали зростати з 2014 по 2015 рік на 7, 84%, а згодом їх значення почало швидко зменшуватися.

Активи в відсотках досягли найнижчого значення у 2018 році, а саме за аналізований період вони зменшились на 27, 29%, в той же час порівняно з 2015 роком - на 35, 13%. Причиною зменшення обсягу активів банків можна вважати девальвацію гривні, високий рівень інфляції та збільшення прострочених позик як корпоративних позичальників, так і населення.

2.2 Моделювання впливу банківського кредитування на економічний розвиток

Для визначення впливу банківського кредитування на стан реальної економіки проведемо факторний аналіз на основі даних Національного банку України та Державної служби статистики, згрупованих у табл. 2.2 протягом останніх семи років, що стосуються впливу середньої процентної ставки за кредитами в національній валюті, облікової ставки НБУ, середньозваженого курсу гривні до долара на міжбанківському валютному ринку України, індексу інфляції, показників прибутковості активів та рентабельності капіталу банківської системи України до залежної змінної - валового внутрішнього продукту (ВВП) [9; 10].

Таблиця 2.2 - Вхідні дані для побудови регресійної моделі

Період.	ВВП, млрд. грн	Середня процентна ставка за кредитами в національній валюті	Середня облікова ставка НБУ	Середньозважений курс на міжбанківському валютному ринку України, грн/100 дол.США	Індекс інфляції	Рентабельність активів	Рентабельність капіталу
	<i>y</i>	<i>x1</i>	<i>x2</i>	<i>x3</i>	<i>x4</i>	<i>x5</i>	<i>x6</i>
01. 01. 2013	1083	0,15	0,09	796,36	1,091	-0,0145	-0,1019
01. 01. 2014	1317	0,15	0,08	803,51	1,046	-0,0076	-0,0527
01. 01. 2015	1409	0,18	0,08	802,4	0,998	0,0303	0,0045
01. 01. 2016	1455	0,16	0,07	814,95	1,005	0,0012	0,0081
01. 01. 2017	1567	0,19	0,11	1577,96	1,249	-0,0407	-0,3046
01. 01. 2018	1979	0,21	0,22	2378,37	1,433	-0,05	-0,5191
01. 01. 2019	2383	0,18	0,17	2669,24	1,124	-0,13	-1,17

Розрахунки парних коефіцієнтів кореляції дозволили визначити ступінь зв'язку між досліджуваними факторами.

В результаті обчислень часткових коефіцієнтів кореляції було відхилено найменш значущі коефіцієнти, а в якості впливових змінних факторів були обрані такі:

- середня процентна ставка за кредитами в національній валюті ;
- середня облікова ставка НБУ;
- середньозважений курс на міжбанківському валютному ринку України;
- індекс інфляції, щорічно оцінюється);
- прибутковість активів банківської системи України;
- прибутковість капіталу банківської системи України.

Неодноразові розрахунки коефіцієнтів парної кореляції дозволили визначити ступінь і напрямок зв'язку між обсягом ВВП та вибраними коефіцієнтами.

Таблиця 2.3 -Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	<i>y</i>	<i>x1</i>	<i>x2</i>	<i>x3</i>	<i>x4</i>	<i>x5</i>	<i>x6</i>
<i>y</i>	1						
<i>x1</i>	0,6626	1					
<i>x2</i>	0,79517	0,78068	1				
<i>x3</i>	0,94308	0,74032	0,91475	1			
<i>x4</i>	0,46755	0,78877	0,84172	0,69556	1		
<i>x5</i>	-0,8591	-0,4106	-0,7291	-0,9071	-0,4738	1	
<i>x6</i>	-0,9221	-0,4916	-0,7508	-0,9301	-0,4213	0,97136	1

Джерело: власні розрахунки авторів.

Аналіз даних проводили за допомогою MS Excel, в результаті обчислення якості апроксимації, яка визначається коефіцієнтом детермінації R^2 і в нашому випадку близька до 1. Це означає, що вплив досліджуваних показників $X1, X2, X3, X4, X5, X6$ на (ВВП) досить високий.

Після обчислення значень незалежних змінних рівняння регресії матиме таку форма:

$$y = 3158,88 - 10818,13x_1 - 3817,76x_2 + 2,05x_3 - 1394,77x_4 + 8772,15x_5 + 789,28x_6 \quad (2.1)$$

Статистична значимість незалежних змінних моделі визначається t-критерієм. Теоретичне значення t-критерію дорівнює 2, 179. Отже, змінні $X3, X5$ і $X6$ мають суттєвий вплив, а $X1, X2$ і $X4$ не є статистично значущими коефіцієнтами, тобто їх вплив у спостережуваний період не- систематичний.

Розглянемо коефіцієнти часткової еластичності, які наочно демонструють залежність зміни ефективного показника ВВП від змін одного з факторних показників за умови, що інші фактори залишаються незмінними.

Обчислюємо часткові коефіцієнти еластичності побудованої моделі, які характеризують вплив зміни питомої ваги X_i на Y в припущенні, що вплив інших факторів відсутній.

коефіцієнт часткової еластичності показує, на скільки відсотків зміниться y , якщо x_i зміниться на 1% і визначається за формулою:

$$kel(i) = a_i X_i \quad (2.2)$$

де, $kel(i)$ - коефіцієнт часткової еластичності.

параметри - моделі, що підлягають оцінці.

a_i - середні значення незалежних змінних моделі.

X_i - значення залежної змінної моделі [11].

Розрахунки коефіцієнтів часткової еластичності проводили в MS EXCEL (табл. 4).

Таблиця 4

Результати розрахунків коефіцієнтів часткової пружності

Коефіцієнти еластичності

$$kel(1) = -1,29$$

$$kel(2) = -0,23$$

$$kel(3) = 1,82$$

$$kel(4) = -1,09$$

$$kel(5) = -0,18$$

$$kel(6) = -0,15$$

Розрахункові коефіцієнти еластичності для побудованої моделі вказують на найбільшу ознаку, якщо я не можу вплинути на ВВП - це обмінний курс, а інші фактори - негативний вплив. Результати напрямів оцінки факторної моделі впливають: зростання ставки за кредитами в національній

валюти, а також зростання ставки дисконтування, негативно впливають на ВВП, теоретично призводять до його зниження; проте зростання курсу іноземної валюти призводить до зростання ВВП; у свою чергу, інфляція призводить до зниження реального ВВП в Україні; він показник рентабельності капіталу описує рівень ефективності використання банківського капіталу, згідно з розрахунками це позитивно впливає на ВВП; показник прибутковості активів банківської системи України показує рівень ефективності використання банківських ресурсів, на основі аналізу даних зростання цього показника призведе до зростання ВВП.

3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

3.1 Інструменти мезанінового (бриджевого) фінансування

МСП є ключовими гравцями розвитку місцевих та регіональних громад, що лежать в основі Лісабонської стратегії, головна мета якої - перетворити Європу на найбільшу конкурентна та динамічна економіка, заснована на знаннях у світі. МСП пропонують особливі переваги, які дають певний унікальний внесок в економіку, наприклад: МСП створюють важливу частину нових створених робочих місць і, отже, сприяють зменшенню рівня безробіття та бідності. Крім того, МСП вважаються основними суб'єктами промислового зростання. МСП додають динамічності та гнучкості до ділової активності та покращують економічні показники; МСП вважаються джерелом значної інноваційної діяльності та сприяють розвитку підприємництва, підвищенню конкурентоспроможності.

Фінансування необхідно для того, щоб допомогти МСП створити та розширити свою діяльність, розробляти нові продукти та інвестувати кошти в новий персонал чи виробничі потужності. Але мотивація та критерії різних сторін, що фінансують, відрізняються як від типу представленого товару, так і рівня ризику, пов'язаного з ним. Також для підприємців важливо розуміти, що всі форми фінансування не мають однакових цілей. Багато малих підприємств починаються як ідея від одного-двох людей, які взагалі вкладають власні гроші. На наступному етапі МСП, що розвиваються, потребують нових інвестицій для розширення чи інновацій. У цей момент МСП починають стикатися з проблемами фінансування, оскільки доступ до ресурсів фінансування (банки, ринки капіталу чи інші постачальники кредитів) складніший, ніж у випадку великих підприємств. В даний час фірмам доводиться стикатися зі зростаючою конкуренцією, складними економічними умовами та зростаючою потребою у великих інвестиціях. Більше того, наслідки міжнародної фінансової кризи стають все більш очевидними, і в цих умовах навіть добре керований і високоприбутковий бізнес має обмежені можливості для фінансування зростання або посилення своїх власних

ресурсів. Тому альтернативні форми фінансування, такі як мезаніновий капітал, стають необхідним доповненням до традиційних форм корпоративного фінансування для малих та середніх підприємств. Зазвичай він включає поєднання боргового та власного фінансування, що дозволяє інвесторам досягти прибутку за рахунок збільшення капіталу та відсотків від погашення боргу.

Труднощі, з якими стикаються МСП, намагаючись отримати доступ до фінансування, можуть бути пов'язані з неповним набором фінансових продуктів та послуг, регуляторною жорсткістю або прогалинами в законодавчій базі, відсутністю інформації як про банк, так і про МСП. Банки можуть уникати фінансування певних типів малих та середніх підприємств, зокрема, стартапів та дуже молодих фірм, яким зазвичай не вистачає застави, або фірм, діяльність яких пропонує можливості високої прибутковості, але загрожує значним ризиком втрат.

Це ускладнює запозичення малого та середнього бізнесу, і для багатьох малих і середніх підприємств фактично неможливо позичати гроші, оскільки ціна кредиту зависока. Якщо підприємці не можуть отримати доступ до фінансування через звичайну систему, вони можуть не розпочати бізнес або просто припинити свою діяльність, що означає потенційну втрату для економіки. Але інша небезпека полягає в тому, що вони взагалі відмовляться від формальної системи та працюватимуть у неформальній економіці, уникаючи податків та регуляторних норм, і таким чином не внесуть повноцінного внеску в економічне зростання та створення робочих місць.

Тому малі та середні підприємства повинні знайти нові альтернативи фінансування, і нові гібридні інструменти та мезаніновий капітал можуть бути однією з таких.

Мезанінове фінансування - це збірний термін для гібридних форм фінансування, який утворює міст між двома основними видами фінансів: боргом та власним капіталом

Як результат, мезаніновий (бріджевий) капітал може бути привабливим альтернативним способом отримання необхідного капіталу і

може бути корисним для фінансування стартапу, розширення МСП, інновацій та трансферу бізнесу.

Вимоги до мезанінового фінансування для фірм полягають у наступному:

- недостатня / неминуча можливість фінансування за рахунок власних ресурсів чи позик;
- здорове фінансове становище, стабільний грошовий потік та стабільне зростання прибутку;
- орієнтована бізнес-стратегія та перспективи довгострокового розвитку;
- відкрита інформаційна політика.

До найважливіших інструментів мезанінованого фінансування належать інструменти приватного розміщення (приватний мезаніновий капітал) та інструменти ринку капіталу (державні мезаніновий капітал).

Інструменти приватного розміщення - це наступні

- субординовані позики (молодший борг) є найпоширенішою формою фінансування мезанінового капіталу, і це незабезпечені позики з нижчим рейтингом у випадку банкрутства порівняно зі старшими боргами;
- Позики участі - це звичайні позики, але замість фіксованих відсотків, їх винагорода залежить від результатів бізнесу;
- «мовчазна» участь - відмітною особливістю цієї форми фінансування є те, що одна або кілька осіб беруть участь в акціях компанії, але не беручи на себе жодної відповідальності перед кредиторами компанії.

Інструменти ринку капіталу (публічний мезаніновий капітал):

- права на участь у прибутку - це інвестиції в акціонерний капітал відповідно до законодавства про компанії, які дають право власнику на права на майно компанії, але не мають права консультиватися щодо бізнес-рішень.
- конвертовані облігації. Окрім звичайного права на фіксовані відсоткові платежі та погашення основної суми, власники конвертованих облігацій мають право придбати акції чи інші інструменти власного капіталу компанії замість прийняття погашення облігації.

- конвертована облігація з варантами, коли варанти (права підписки) відокремлені від облігації і тому можуть торгуватися окремо.

Загальною особливістю цих різних інструментів фінансування мезаніновий капітал є те, що вони можуть бути гнучко структуровані у багатьох різних формах та об'єднані майже будь-яким бажаним способом, щоб забезпечити індивідуальні рішення для конкретних вимог до фінансування приватних та котируваних компаній.

Для МСП інструменти мезонінованого фінансування набувають все більшого значення, але залишаються мало використовуваними порівняно з класичним кредитним фінансуванням.

Але в цих умовах слід враховувати переваги та недоліки інструментів фінансування мезанінового капіталу. Продукти мезонінованого фінансування зазвичай мають такі позитивні риси:

- покращує структуру балансу;
- пропонують кращий доступ до додаткових позик або власного капіталу (ефект важеля);
- більша підприємницька свобода для компанії та обмежене право інвестора на мезаніновий капітал на консультації. МСП можуть зберегти контроль над компанією та уникнути здачі прав власності, використовуючи відповідну форму фінансування мезанінового капіталу;
- зміцнює власний капітал без необхідності зменшення корпоративних часток;
- стабільність фінансування з огляду на його довгострокову доступність;
- податкові виплати відсотків та гнучку структуру винагороди;
- гнучка структура та гнучкі умови, щоб краще відповідати вимогам позичальника та бізнес-ризикам;
- фінансування без особливих турбот щодо застави; довгострокова структура з фіксованою ставкою;

- це може бути дуже корисним фінансовим інструментом у випадках розширення бізнесу, передачі бізнесу, інновацій та публічних для приватних транзакцій.

З точки зору інвесторів, фінансування мезанінового капіталу також має деякі переваги:

- доступ до нового інвестиційного сегмента;
- прибутки, подібні прямого інвестування капіталу;
- інвестиційна платформа, незалежна від ринків акцій та облігацій;
- оптимальні можливості для диверсифікації; нижчий ризик виходу та кращий захист капіталу порівняно з інвестиціями в приватний капітал.

Але фінансування мезанінового капіталу надає також певні виклики для малих та середніх підприємств:

- розуміння бриджового фінансування МСП обмежене: МСП часто не знають про можливості та вимоги;
- Мезаніновий капітал часто є складним для отримання невеликими фірмами, оскільки для отримання цього виду фінансування необхідно відповідати жорстким вимогам щодо прозорості;
- мезаніновий капітал дорожче, ніж боргове фінансування;
- Інвестиції в мезаніновий капітал в принципі не захищені. Рівень контролю з боку постачальника фінансів залежить від обраного продукту мезоніну, і це дає власникам малого та середнього бізнесу можливість зберегти контроль над компанією, що є однією з їх головних проблем;
- на відміну від власного капіталу, мезонінні фонди, як правило, надаються протягом обмеженого періоду часу, поки бізнес не зможе генерувати достатній «справжній» власний капітал із нерозподіленого прибутку.

Така форма фінансування не підходить для окремих типів компаній та фаз бізнесу, таких як

- реструктуризація фінансування;

- компанії зі слабкою позицією на ринку та негативними перспективами розвитку;
- з неадекватною функцією фінансування та бухгалтерського обліку;
- з високим левежіжем, низьким значенням власного капіталу.

Недоліків у фінансуванні мезоніну для інвесторів є також такі, як: труднощі дострокового виходу та неправильна оцінка кредитоспроможності призводить до зниження прибутку

3.2 Пропозиції щодо удосконалення кредитування підприємств

Для підвищення ефективності кредитування комерційних банків необхідно створити здорову інформаційно-аналітичну підтримку. Тому що навіть найдосконаліший метод аналізу позичальника чи оцінка ризику не дає достовірних результатів, якщо оригінальна інформація не є достовірною або повною [4, с. 36]. Шляхи вирішення цієї проблеми - пошук кредиторів та запровадження відкритої, прозорої звітності малого та середнього бізнесу.

Крім того, важливою сферою активізації банківського кредитування малого та середнього бізнесу є створення гнучкої системи гарантій, яка відкривала б можливість кредитування сектору. Ці гарантії можуть бути надані як банками, запровадивши гарантії продажів як форми інвестування для отримання прибутку, так і іншими зацікавленими організаціями, включаючи спеціалізовані фонди чи інші установи для підтримки малого бізнесу, та державні та муніципальні органи для тих МСП, які працюють у соціально важливих галузях економіки, що бере участь у виконанні державних замовлень, виконує діяльність регіональних напрямків соціально-економічного розвитку.

Особливо перспективною для кредитної підтримки малого бізнесу слід розглянути питання про започаткування в Україні гарантійних коштів, які

можуть взяти на себе ризики комерційних банків, які надають кредити малому бізнесу за рахунок власних ресурсів.

Зростаюча економічна зацікавленість банків у кредитуванні малого та середнього бізнесу також зменшила б банківські витрати, пов'язані з обробкою кредитних заявок, бізнес-планів та інвестиційних проектів клієнтів. Після того як адміністративні витрати банків на кредитування малого та середнього бізнесу майже дорівнюють витратам при розгляді заявок на позики великих підприємств, а тому для значного розширення кредитування комерційних банків малий бізнес повинен запропонувати відповідні механізми, компенсуючи високі адміністративні витрати. Цей компенсатор може бути відносно недорогим додатковим ресурсом - в рамках національної програми сприяння малому бізнесу в Україні.

Український фонд підприємництва (UFPP) повинен розробити механізм кредитування малого бізнесу через уповноважені комерційні банки, відібрані до тендерних умов. Іншим компенсатором є також дешевші кредити, для яких необхідно розробити механізм часткової компенсації процентних ставок за кредитами для малого бізнесу через Український фонд підприємництва та підтримку регіональних фондів.

Серед факторів, що перешкоджають розвитку банківського кредитування малого бізнесу - низький рівень капіталізації банків, поширеність у структурі фондів банківських ресурсів, підвищений попит та короткостроковий, відсутність технологічної роботи щодо кредитування малого та середнього бізнесу. Це знижує зацікавленість банків у кредитуванні малого бізнесу та, надаючи позику без застави, вони повинні створювати значні обсяги резервів для кредитних операцій, знижуючи прибутковість банківської діяльності та підвищуючи рівень кредитного ризику.

Один із способів вирішення цієї проблеми - прискорити розвиток фінансового лізингу, що може бути реальним способом отримання необхідних матеріальних ресурсів для створення бізнесу без застави.

Розширення банківського кредитування малого та середнього бізнесу також може сприяти активізації співпраці з міжнародними фінансовими

організаціями, але завдяки довгостроковому кредитуванню вони здатні передавати вітчизняним комерційним банкам найкращі практики та сучасні технології кредитування малого бізнесу, що зменшує величина витрат та рівень ризику банків.

Ще одним, але не менш важливим способом досягнення значних покращень в активізації банківського кредитування малого та середнього бізнесу, слід розглянути реалізацію ряду законодавчих заходів та регуляторних заходів для забезпечення адекватного правового регулювання та регулювання відносин власності, застави відносини, іпотека, посилення відповідальності позичальників зловживають умовами кредитування. Зміна правового поля в Україні, яке зараз перебуває переважно на стороні боржника, а не кредитора, є ключовим завданням у системі заходів щодо зниження загального рівня кредитного ризику в банківському секторі, зменшення частки проблемних та поганих борги у кредитних портфелях банків.

І знову важливим фактором, який визначає проблемні аспекти кредитних відносин між комерційними банками та малим та середнім бізнесом, є порівняно обмежений спектр банківських кредитних послуг, спектр яких для вітчизняного бізнесу налічує досить малу кількість можливих програм співпраці (перша позика для оборотний капітал та кредит на поточну діяльність кредитують на придбання обладнання), тоді як у країнах з розвиненими ринковими масштабами відносини та різноманітність кредитного співробітництва існує десятки різних програм.

Тож огляд основних груп проблем, які супроводжують кредитні відносини з банками малих та середніх підприємств, дозволяє стверджувати, що для повного виправдання активізації банківських кредитних ліній для малих та середніх підприємств у системі заходів щодо подолання фінансових криза повинна розробити комплексну робочу програму банківської системи та участь держави у наданні позики малому та середньому бізнесу, яка б дозволила визначити цілі, принципи та механізми реформування системи банківського кредитування в цій галузі, щоб сформулювати основні кроки, необхідні для забезпечення активної участі банківської системи у формуванні

інвестиційних ресурсів малого та середнього бізнесу, а також визначити джерела, необхідні для цих грошей.

Таким чином, програма включатиме наступні чотири основні компоненти:

- 1). визначення стратегічних цілей програми на середньострокову перспективу;
- 2). принципи формування та механізми програми;
- 3). вивчення практичних кроків для здійснення відповідних заходів;
- 4). визначення конкретних джерел фінансових ресурсів для реалізації програми [5].

Щодо ключових стратегічних цілей, яких має досягти реформа взаємодії банківського сектору з малим та середнім бізнесом, то такі:

- спрощення підходів до банківського кредитування малих та середніх підприємств;
- Отримання необхідного обсягу фінансових ресурсів бізнесу як основного принципу виробництва та створення додаткової вартості;
- збільшення частки МСП у структурі валового внутрішнього продукту країни;
- Зниження динаміки вітчизняної економіки із експортного сектору та зовнішнього попиту;
- збільшення зайнятості в економіці за рахунок розвитку малого та середнього бізнесу.

Що стосується принципів та механізму реформування взаємодії банківської системи малого та середнього бізнесу, вони повинні відображати ці ключові принципи, що лежать в основі стратегічного партнерства між фінансовим та реальним секторами національної економіки з точки зору ефективного розподілу та використання накопичених банківських грошових ресурсів. для забезпечення зростання виробництва, зростання продуктивності праці та зайнятості, загального зростання добробуту.

Основними принципами, які повинні лежати в основі реалізації цієї стратегії, повинні бути:

- розвиток підприємництва, особливо МСП, як основного чинника соціально-економічного розвитку, збільшення зайнятості та місцевих бюджетів;

- посилення кредитної підтримки малого та середнього бізнесу шляхом розвитку ринку фінансових послуг;

- впровадження в банківську систему ефективних стимулюючих гарантій позик для малих та середніх підприємств [6. р. 327; 7].

Безпосереднім механізмом реалізації програми має бути забезпечення оптимального поєднання законодавчого, адміністративного, регулятивного та економічного важелів для кредитної діяльності комерційних банків з метою спрощення умов доступу малого та середнього бізнесу до кредитної банківської системи. На нашу думку, для забезпечення активної участі банківської системи у формуванні інвестиційних ресурсів малих та середніх підприємств слід здійснити наступні практичні кроки:

- 1) розширення основних форм кредитування малого та середнього бізнесу шляхом застосування у поточній діяльності кредитування як лізингу та іпотечного кредитування у вигляді «овердрафту» та поновлюваних кредитних ліній, включаючи використання кредитних карток, мікрофінансування;

- 2) внесення необхідних змін в управлінні банками, їх оперативно-технологічною діяльністю на фінансовому ринку при розподілі позик, а також в інформаційних банківських технологіях, що забезпечують функціонування та потреби клієнтів МСП;

- 3) диференціація процентних ставок за кредитами на рефінансування, надані Національним банком України, призначеним банкам для кредитної підтримки малих та середніх підприємств;

- 4) внесення необхідних змін до встановленого Національним банком України порядку формування резервів на можливі втрати за кредитними операціями банків з метою стимулювання активізації кредитної діяльності банків на малих та середніх підприємствах;

5) вдосконалення системи консультування МСП щодо умов та можливостей отримання кредитів від банків та участі в державних програмах кредитування малих та середніх підприємств;

6) оптимізація процедур моніторингу та контролю за кредитними ризиками в банках, які супроводжують надання кредитів малому та середньому бізнесу, системи активного використання балів оцінюють кредитоспроможність клієнтів - малих та середніх підприємств;

7) внесення необхідних змін до чинного законодавства щодо:

- захист прав кредиторів та розширення їх прав на реалізацію заставного майна;

- посилення ролі банків у ініціюванні реструктуризації малого та середнього бізнесу беруть участь у поліпшенні їх фінансового стану, а за потреби - ліквідації неплатоспроможних компаній;

- створення гнучкої системи гарантій за кредитами, наданими банками малому та середньому бізнесу, кошти, що надаються спеціалізованим національним чи регіональним рівнем;

- внесення змін до податкового законодавства, надаючи стимули для банків, які займаються кредитуванням пріоритетів малого та середнього бізнесу, визначають державну стратегію економічних реформ;

- створення спеціалізованих кредитних установ, що обслуговують малий та середній бізнес.

ВИСНОВКИ

Застосування економіко-математичного моделювання у дослідженні діяльності банківського сектору дозволило збирати та упорядкувати статистичну інформацію на основі аналізу основних параметрів банківської системи; за допомогою методу найменших квадратів побудувати шестифакторну лінійну регресійну модель впливу факторів банківської системи на ВВП на матричній основі; дослідити співвідношення показників облікової ставки НБУ, обмінного курсу, інфляції, фондівіддачі та капіталу банківської системи та процентної ставки за кредитами

Спираючись на аналіз банківського кредитування реального сектору економіки, варто відзначити заходи, які підвищать його рівень в Україні:

- посилення ролі небанківських фінансово-кредитних установ у кредитуванні не лише населення, а й реального сектора економіки держави;

- сприяння збільшенню кредитних можливостей комерційних банків [12, с. 244];

- зниження процентної ставки через механізм державного компенсації вартості позик для підприємств стратегічно важливих галузей економіки;

- посилення правового захисту кредитів або створення піску для мотивації інституцій для залучення банків до кредитування підприємств реального сектору економіки для їх інноваційного розвитку;

- для зменшення адміністративних та експлуатаційних витрат комерційних банків необхідно запровадити пільговий режим оподаткування для банків, які надають кредити підприємствам стратегічно важливих галузей промисловості з піском.

Практичне застосування розрахунків дає змогу підвищити рівень управління банком Національного банку з метою забезпечення ефективного функціонування як окремих банківських установ, так і банківської системи в цілому, оскільки подальше економічне зростання України, можливість вийти на міжнародні фінансові ринки та активна участь у глобалізаційних процесах залежать від стабільного розвитку банківської системи. Надійний та

розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни.

Розвиток України безпосередньо залежить від рівня розвитку реального сектору економіки, який можливий для ефективної реалізації заходів кредитної політики банків та небанківських кредитних установ, формування національних конкурентних переваг та створення надійної основи для модернізації та інтеграція України в європейський та світовий економічний простір. Тому для забезпечення подальшого розвитку вітчизняної економіки, стабільності її умов роботи, прибутковості підприємств та добробуту населення необхідно об'єднати зусилля всіх суб'єктів економічних відносин.

Перспективи подальших наукових розробок пов'язані з нагальною потребою в науковому аналізі та узагальненні кращого міжнародного досвіду в галузі банківського кредитування реального сектора економіки. Однак підходи до банківського кредитування економіки, які активно здійснюються зарубіжними країнами, слід критично переосмислити, беручи до уваги економічну реальність України.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посібник [Електронний ресурс] / У. В. Владичин ; за ред. С. К. Реверчука. - Київ : Атіка, 2008. - 648 с. - Режим доступу : http://rn.pidruchniki.com/1584072045689/bankivska_sprava.
2. Владичин У. В. Роль кредитування в економічному зростанні України / У. В. Владичин // Фінанси України. - 2008. - № 1. - С. 97-103.
3. Вовк В. Я. Аналіз впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на кредитну активність банків / В. Я. Вовк, К. Б. Латунова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2013. - № 1. - С. 185-190. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_1_36.
4. Вовчак О. Д. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківського і реального секторів економіки України / О. Д. Вовчак, Н. П. Поляк // Вісник Національного банку України. - 2009. - № 8 (162). - С. 22–25.
5. Гальків Л. І. Дослідження сутності інституційної структури кредитного ринку / Л. І. Гальків, Г. В. Миськів // Часопис економічних реформ. - № 2 (14). - 2014. - С. 32-38.
6. Дзюблюк О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії / О. Дзюблюк // Світ фінансів. - 2010. - № 1. - С. 7-16.
7. Енциклопедія ризику/ Конвертовані облігації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.riskglossary.com>
8. Жлуктенко В. І. Економетрія : [навч. посібник] / В. І. Жлуктенко, Н. К. Водзянова, С. С. Савіна, О. В. Колодінська ; Європейський університет. - Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. - 552 с.
9. Офіційна Інтернет-сторінка Яна Гідді / Global financial markets by Ian Giddy / Understanding and Using Hybrid Financial Instruments [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://giddy.org/dbs/structured/gfmch17.htm>

10. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
12. Поляк Н. П. Банківське кредитування: сучасний стан та проблеми сьогодення / Н. П. Поляк // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. - 2014. - № 2 (74). - С. 201-207. - (Серія «Економічні науки»).
13. Трач С. С. Банківське кредитування в Україні: вітчизняний та міжнародний досвід США та Великої Британії / С. С. Трач // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2014. - № 4. - С. 233-244.
14. Шарп У.Ф., Александер Г.Д., Бэйли Д.В. Инвестиции. Учебник для ВУЗов по экон. специальностям. / Пер.с англ. - М.: Инфра -М, 2007. – 1027с.
15. Шляпочник, Я. Л. Новая культура инвестирования, или Структурированные продукты / Яков Шляпочник, Геннадий Сорокопуд. - Москва, 2010. - 272 с. - (Прицельные финансы)
16. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер; пер. с нем. В. С. Автономова и др. ; общ. ред. А. Г. Милейского. - Москва : Прогресс, 1982. - 455 с.
17. Энциклопедия финансового риск-менеджмента. // Под ред. А. А. Лобанова, А. В. Чугунова Изд.: Альпина Бизнес Букс, М.:2009 – 936 с
18. B2Y Business to you / Статті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.b2y.ru/articles/?p=2>
19. Robert T. Kleiman, Anandi P. Sahu. Hybrid Securities: A Basic Look at Monthly Income Preferred Stock [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aaii.com/journal/article/hybrid-securities-a-basic-look-at-monthly-income-preferred-stock>